

TREI POEȚI GORJENI

dr. ION MOCIOI

1. EMANUEL PĂRĂIANU

(1863—1916)

Scriitorul Emanuel Părăeanu, ale cărui cărți de proză sau versuri au apărut numai la Tîrgu-Jiu, este uitat și de tîrgujieni, de multă vreme, dar pe nedrept. Un cărturar care l-a cunoscut îndeaproape, Iuliu Moșil, îndemna încă la sfîrșitul deceniului al treilea să-l cunoaștem, cînd scria : „Ar fi dorit să se găsească un admirator al poetului gorjean, care să adune toate lucrările sale în poezie și proză, să le așeze într-un buchet și să le dea laolaltă publicității¹”. Într-adevăr, deși nu toate lucrările lui sînt de valoare, merită să-l aducem din uitare, căci a fost poetul anilor din jurul lui 1900, care a constituit primul cenaclu literar gorjean și a fost bine cunoscut în epocă. Etichetarea lui ca „un prozator și un versificator modest, cu o notorietate limitată, provincială² — fie și numai atît — ne îndreptățește să ne aplecăm asupra trudei lui scriitoricești și să-l îndrăgim ca pe al nostru.

Emanuel Părăeanu s-a născut la 11 martie 1860, în comuna Izvoarele — Gorj, într-o veche familie oltenească. Părăenii erau urmașii banilor Olteniei. Un ban Hamza Părăianu trăia pe la 1600. Din neamul său a fost savantul moldovean Spătar Milescu. Marele postelnic Danciu, fondatorul mănăstirii Pologragi (1650), a fost omorît la 1659 de domnitorul Mihnea III, împreună cu fiul său, logofătul Preda³, și alți boieri, pentru pricini încă neelucidate. Un alt fiu al lui Danciu, Barbu Milescu, numit astfel după moșia lor din Milești, a fost o personalitate despre care vorbesc adesea cronicile muntene.

EMANUEL PĂRĂIANU

Se poate urmări genealogia poetului Emanuel Părăeanu. Tatăl său se numea Constantin Părăeanu, născut în 1823 la Tirgu-Jiu. Bunicul poetului a fost Ștefan Părăeanu, polcovnic pe la începutul secolului al XVIII-lea. Străbunicul său, Ion Părăeanu, era nepotul lui Staico, fratele mai mic al marelui postelnic Danciu'.

Mama poetului a fost Maria Pleșoianu — Dobrescu.

„Moșul” său dinspre mamă, Dumitru Pleșoianu (1811—1880), a stăruit să se înființeze la Tirgu-Jiu școala normală și a îndemnat oficialitățile înalte ale vremii să se realizeze șo-

seaua națională de pe defileul Jiului spre Petroșani. Bunicul lui Părăeanu a publicat o „Privire asupra instrucțiunii publice române” și o carte despre folosirea rachiului de drojdie în tratarea unor maladii. Mătușa lui, Fima Pleșoianu, a fost scriitoare și, poate, ea i-a dat îndemnul și firea de a se apropia de poezie.

Emanuel Părăeanu avea suflet de poet. A ajuns militar și, militar fiind, n-a părăsit poezia. De ce a ajuns militar? Poate pentru că moștenea firea bunicului Dumitru Pleșoianu, prietenul nedespărțit al generalului Gheorghe Magheru, deopotrivă luptători pentru o patrie românească liberă și înfloritoare.

„Am crescut în ochii acestor doi bătrâni — va spune poetul, mai târziu, prin 1913, în fața învățătorilor și preoților din județ — și îmi reamintesc și acum, deși a trecut foarte mult de atunci, cum de multe ori în copilărie, pe când mă întorceam de la școală, îi găseam pe amîndoi acasă stînd de vorbă și pășeam pragul, în loc să le sărut mîna cum se obișnuia pe vremuri, și cum se mai obișnuiește și acum pe unele locuri. Mă opream înaintea generalului Magheru și îi recitam cu glas tare următoarele versuri pe care moșu-meu Pleșoianu mă învățase să le zic : «Astfel e românul și român sînt eu / Și sub jugul barbar nu plec capul meu !».

Zîmbeau de bucurie amîndoi prietenii ascultîndu-mă și, după ce isprăveam, îmi întindeau mîinile să le sărut însoțite de cîte un «bravo !» și o sărutare pe frunte, care mă făcea(u) să tresar de mîndrie, parcă cine știe ce faptă mare săvîrșisem; iar, cînd ieșeam pe ușă, auzeam pe generalul zicînd : «Să-ți trăiască nepotul, Pleșoieni !». Apoi exclama : «Viitor de aur țara noastră are / Și prevăd prin secolii a ei înălțare !». Desigur că generalul cînd recita aceste versuri se gîndea și la copiii săi și la generația cu care vor crește împreună.

S-au stins de mult acești doi bătrîni gorjeni care își iubeau așa de mult țara și neamul, înainte ca să-și vadă toate visele cu desăvîrșire împlinite (...)”⁴⁵.

Același sentiment puternic, dragostea de țară, și dorința redeșteptării naționale îl vor stăpîni pe Emanuel Părăeanu pînă la moarte. În cartea sa **Suflet din popor**, publicată cu doi ani înainte de a pleca în huma țării, mărturisea: „Am scris aceste istorioare originale, în care se oglindește firea poporului nostru, mai cu seamă pentru sătenii de la țară și cei din armată, ca, văzînd faptele săvîrșite de eroii povestirilor care sînt din sînul lor, să-și dea mai bine socoteala de renumele care l-au moștenit de la strămoși (...), să meargă mai repede pe drumul luminos, pe care au apucat, de redeșteptare economică, culturală, patriotică și națională, ca să înfăptuiască mai în grabă, visul de mărire și de fericire al neamului românesc”⁶. N-a fost mai prejos de lupta generației lui Gheorghe Magheru.

După studiile liceale urmate la Craiova, a frecventat cursurile școlii de fii de militari, din Iași, și s-a înrolat apoi în armată, unde a muncit de la 1886, pînă la 1910, cînd s-a pensionat pe caz de boală. A primit calitatea, de rezonanță romană, „Serviciul militar de 25 ani” și trei titluri cavalierești, între care și al „Stelei Române”. Ca militar, în 1903, a fost trimis în Rusia, alături de generalul Averescu și colonelul Găiseanu, să reprezinte țara la un jubileu al regimentului Vologda, ceea ce dovedește că poetul-căpitan a reușit să-și facă pe deplin datoria și sub arme.

În familie a avut un climat propice poeziei. Soția sa, Constanța, era fiica revizorului școlar Tache Frumușanu, fost președinte de magistrat, și sora Ecaterinei, nevasta lui Ștefan Dobruneanu, fost senator și primar al Tîrgu-Jiului. În casa din orașul Jiului de Sus și-a format o bibliotecă și un salon de discuții literare, prin care a atras la dezbateri alte personalități locale. Numele său din familie, Manolache, a ajuns popular în Tîrgu-Jiu. deși biografiile l-au considerat pseudonim⁷ pentru că poetul a semnat deseori astfel.

Primele poezii scrise de Emanuel Părăeanu datează din anii de școală militară de la Iași, mai precis din 1883, după mărturisirea sa⁸. Una dintre primele poezii, datate „Iași 1883”,

este **La inaugurarea statuii lui Ștefan cel Mare**, poezie patriotice în stilul lui Vasile Alecsandri, dar cu alt suflet :

„Te salut ziuă frumoasă și de glorie măreață
Ce din veac în veac păstrată te arăți în ăst minut
Luminind cu al tău soare un popor ce plin de viață
Fericit, vesel sârbează măreția din trecut !
Pe un pedestal de inimi pe Ștefan domnul cel Mare
Țara mândră îi ridică din trecutul glorios,
Dintr-un veac de biruință, mare-n pace, în luptă tare,
Păstrind limba și credința de dușmanul fioros.
Și-nălțat de ea cu fală, un popor întreg s-adună
Îmbrăcat de sărbătoare și, cu inima săltînd
De o glorie măreață, a lui frunte încunună
Și prezentul se închină la trecut, îngenunchind.
Ștefan ! Ștefan ! Domnul mare în tot locul se aude
Și al lui nume dus de vînturi își ia 'drumul nesfirșit
În Cosmin, Dumbrava-Roșie, printre frunze-ncet pătrunde
Tremurînd pădurea-ntreagă cu stejarul neclintit.
Valea-Albă, l-al său nume, se deșteaptă de-o-dată
Și pe oasele-nălbite zace scris la orice pas,
Mare-i domnul și poporul cînd legați de-aceeași soartă
Pentru țară își dau viața alergînd la al său glas.
Mare ești, o, Doamne Ștefan ! Al tău nume îl cinstește
Tot Românul, mic și mare, ce în țară e stăpîn,
Peste vatra pîrintească avînd limba ce-o iubește,
Care tu, mărite doamne, le-ai scăpat de la păgîn”.

Se știe că Părăeanu a publicat unele versuri în „Curierul” (1884—1886), altele în revistele bucureștene „Lumea ilustrată” (1891—1896), „Revista theatrelor” ș.a., iar cele mai multe în revistele și ziarele gorjane : „Jiul” (1894—1895), „A-micul tinerimei” (1895—1908), „Ardeul” (1896), „Lupta Jiului” (1896—1898), „Sezătoarea săteanului” (1898—1916), „A-micul poporului” (1898—1905), „Lumina satelor” (1899—1900), „Bazarul” (1899—1907), „Speranța” (1902—1903), „Călăuza Gorjului” (1905), „Lumina” (1910), „Unirea neamului” (1914—1916) și „Calendarul Gorjului” (1910).

Emanuel Părăeanu a fost poetul reprezentativ al primei reviste gorjene „Jiul”, apărută la Tîrgu-Jiu de la 15 aprilie 1894 pînă în mai 1895. A înserat în paginile „Jiul”-ului 30 de poezii, în majoritatea lor antologice prin expresia artistică, prin sensibilitatea sporită față de oamenii simpli și necăjiți, prin cîntecul pur al dragostei și strigătul de dreptate. Să ne amintim de **Cerșetoarea**⁹, inspirată din viața nefericită a mamei poetului N. Dărbulescu-Alin, **Pe banca Curții cu jurași**¹⁰ și **Doanne, vezi cît sînt de răi**¹¹. Interesante sînt în această revistă și trei proze scurte: **Din notițele unui medic**, **E demult, demult de tot** și **Din călătorie**. Alte lucrări remarcabile le găsim în celelalte publicații la care a colaborat și în cărțile pe care le-a publicat: **Nicu Steluță (1839)**¹², **Umbre și lumini (1896)**¹³, **Cartea săteanului (1897)**¹⁴ și **Suflete din popor (1914)**¹⁵.

Volumul de poezii reprezentative publicat de Emanuel Părăeanu este **Umbre și lumini**, care cuprinde versuri sociale și poezii erotice dovedind orientarea către aspecte întunecate ale vieții sau către înălțările ei prin fapte de laudă și de trăire sentimentală intensă. Cele mai multe dintre aceste poezii au apărut mai întîi în „Jiul”; unele sînt inedite. Multe poezii din revistele cu apariție după 1896 nu au mai fost reluate în alt volum, cum sînt **Hoșoanca**¹⁶, **Cu drag**¹⁷, **Viteazul răsplătit**¹⁸, **Patul ei** și **„Ce noroc**¹⁹, **Scrisoare**²⁰, **Singur**²¹ ș.a. din „Șezătoarea săteanului”, **La Pievna**²² din revista „Lumina”, **Rezervistul** și **De strajă**²⁴ din „Amicul poporului” etc.

Poate pentru că era militar și a fost crescut în cultul jertfei pentru patrie, Emanuel Părăeanu da semne de obsedat al trecerii neașteptate în neant, după cum se poate observa în motto-ul la volumul **Lumini și umbre**, care cuprinde astfel de expresie: „(…) cînd în drumul vieții mă depărtez de leagăn și mă apropiu de mormînt (…).” Avea atunci numai 33 de ani, dar era în deplină maturitate. În ultimii doi ani, crease aproape toate poeziile reluate în volum, pe care le publicase mai întîi în revista „Jiul” (1894—1895) și le citise probabil în cenaclul revistei, unde participau redactorii ei și alți intelectuali din Tîrgu-Jiu, însuflețitori ai unei mișcări culturale de renume.

Versurile lui Fărăeanu sînt curgătoare, chiar dacă nu au deosebită strălucire. Cele mai întinse folosesc mijloacele prozei rimate, cum sînt **Ancuța, Zinzolina, În spital, Antoniu Mag-nu ș.a.** Au fost scrise pentru educația etică a cititorilor ori din impulsul milei pentru subiecții unor cazuri extreme ale vieții de odinioară. Impresionantă între acestea este **Lăutarul**, izvor de profundă simțire omenească:

....Cîntă lăutarul dulce, cîntece de veselie,
Și mesenii ce-l ascultă, de plăcere amețiți,
Unii-i dau voioși paharul, alți bani cu dărnicie;
Si el cîntă. mereu cîntă, ca să-i țină fericiți.
În cîntarea lui voioasă, Doamne, cine-ar fi ghicit
Pe copilu-i mort de-acasă, ce atîta l-a iubit!
Cîntă lăutarul, cîntă pentru ziua-nmormîntării,
Să plătească bine popa care i-o cînta pe drum,
Lumînări s-îi dea destule: mîine-i ziua îndurării
Suferinței lui de tată! Pentru bani cîntă acum!
Rîd mesenii, bat în palme, bucuroși se-nveselesc;
Cîntă lăutarul, cîntă, nimeni jalea-i nu-i ghicesc²⁵.

Poeziile de dragoste sînt poate cele mai frumoase creații ale lui Emanuel Părăeanu. A fost, de altfel, o fire care a căutat fericirea în iubirea pasionată. De aceea, zicea ca-n glumă într-o poezie:

..Căci iubirea izbăvește
Orce suflet păcătos.
Și înaintea frumuseței
S-a făcut om și Cristos!"

ori altă poezie:

..Căci stelele scînteietoare
Nu sînt ca ochii ei.
Nu cu lumini fermecătoare
Ca ochii de femei".

Se citesc cu atenție astfel de poezii: **De-acum Noapte dulce!, Ce-ai simțit?, Unde aleargă gîndul tău, De ce?, În zadar caut odihnă..., Dacă mă sărutai, Ochii de femei și altele.**

Crezul vieții și iubirii este mai clar exprimat într-o glosă numită **Fantezie** :

„Eu sînt logodit de soartă
Cu gîndirea ce mă poartă
Ca pe-o umbră ușurică :
Zică-mi toți ce-or vrea să-mi zică.
Ura și necazu-n viață,
Cu privirea lor de gheață,
Pentru mine nu-s nimică :
Nici nu-mi pasă, nici nu-mi strică
Cu iubirea sînt de mîină,
Îi sînt sclav, îmi e stăpîină,
Fără ea și poezie
Lumea-mi pare tot pustie.
Eu cu razele din soare
Împletesc păr la fecioare
Și le fac să-mi placă mie ...
Fantezie ! Fantezie !”²⁶

Continuînd încercările în proză din volumul de nuvele **Nlca, Steluța**,²⁷ prozatorul Părăeanu publică în 1896 fascicule „Cartea săteanului” (nr. 1—10), un ciclu de nuvele inspirate din viața oamenilor din popor, cu scop moralizator pentru săteni și militari, pe teme de dezrădăcinării, influenței nefaste a orașului, degradării vechilor rosturi și obiceiuri rurale. Re-luate în volum integral în 1897, nuvelele **Pe scările tribunalului, Smaranda, Radu Perceptorul, Nițu sergentul, Doctorul de plasă, Popa Ion și altele**²⁸ se constituie într-un document al literaturii umanitariste de nuanță presămănătoristă de la sfîșitul secolului al XIX-lea.

Stilul alert și accesibil, coloratura folclorică și alte calități de narator ale lui Emanuel Părăeanu prevestesc povestirea sadoveniană și creația în proză a clasicilor noștri din pragul secolului XX.

Ultimele lucrări ale scriitorului Emanuel Părăeanu au fost grupate în volumul **Suflet din popor**, din 1914²⁹; dintre acestea atrage atenția o piesă de teatru într-un act, **Dinu Sergentul — Viteazul de sub Parîng**, despre un episod din războiul din 1877—1878.

O parte din creația lui Părăeanu, într-adevăr, merită să fie restituită într-o plachetă literară, cel puțin pentru gorjenii și urmașii celor care i-au recunoscut acea „notorietate provincială”, despre care s-a mai vorbit³⁰.

Sfirșitul lui Părăeanu a fost tragic. În 1913 s-a îmbolnăvit de nervi. S-a internat, pentru zece zile, la un sanatoriu din București, unde și-a recăpătat sănătatea. În 1914, boala a recidivat și s-a agravat printr-o gălbinare. Treptat, poetul și-a pierdut puterile în fața vârstei și, în 1916, la 4 decembrie, a murit în sanatoriul din București. A suportat cu greu și căderea țării sale sub ocupație germană. Trupul său a fost înmormântat în cimitirul „Sf. Vineri” din Capitală, unde i se închiariase loc pentru zece ani. După expirarea acestui termen, trupul dezhumat a fost adus în cavoul familiei, din cimitirul de la Tîrgu-Jiu³¹, în decembrie 1927, prin grija soției, Constanța.

Părăeanu își dorise altfel moartea. Cu douăzeci de ani înainte de trecerea peste Styx, în 1896, în poezia **La moartea mea**, scria cu nostalgia dragostei de neuitat :

„La moartea mea o să găsiți,
Pe fund într-o lădiță,
Un suvenir de ani trecuți :
Din păru-i, o șuviță,
Și lângă ea, pitit un vraf,
Scrisori dulci de iubire,
De mult acoperite-n praf,
Ascunse de iubire.
La moartea mea, să le citiți,
Să aud încă cuvinte
De ani trecuți și mult iubiți,
În loc de vorbe sfinte.
Iar când va fi să mă-ngropați,
Să-mi fie somnul dulce,
Pe inimă să-mi așezați
Aceste,-n loc de cruce,
Ca să păstrez și în mormînt
Comoara din lădiță,
Cum i-am păstrat pe-acest pămînt
Iubire și credință³².”

Asemenea poezie, care amintește de eminesciana **Mai am un singur dor**, dovedește reale calități ale poetului gorjean și poate fi considerată una dintre creațiile antologice ale lite-

raturii române, spre amintirea celui care a semnat Emanuel Părăeanu.

- ¹ Vezi: „Arhivele Olteniei”, 1929, nr. 45—46.
- ² Vezi: **Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900**, Ed. Academiei R.S.R., București, 1979, p. 667.
- ³ Vezi: **Enciclopedia română**, Sibiu, 1904, vol. III, p. 525, capit. **Părăeanu**, sub redacția lui Alexandru Ștefulescu.
- ⁴ Vezi: **Pentru respectul adevărului**, în: „Gorjanul”, Tîrgu-Jiu, nr. 32—33, 10 septembrie 1937.
- ⁵ **Părăeanu Emanoil: Cuvîntare (...)** (din 1913, la Tîrgu-Jiu), Tîrgu-Jiu, 1913, p. 2—3.
- ⁶ **Suflet din popor**, Ed. Tip. Artistică „Lumina” — Frații Niculescu, Tîrgu-Jiu, 1914, p. 3.
- ⁷ Vezi L. Predescu, **Enciclopedia**, Ed. Cugetarea, 1940, p. 634.
- ⁸ Vezi „Unirea Neamului”, Tîrgu-Jiu, anul I, nr. 25, 30 martie 1914.
- ⁹ **Cerșetoarea**, poezie, în: „Jiul”, nr. 8—9, 25 decembrie 1894, p. 2.
- ¹⁰ **Pe banca Curții cu jurați**, poezie, în: „Jiul”, nr. 3, 15 iunie 1894, p. 5—6.
- ¹¹ **Doamne, vezi cît sînt de răi!**, poezie, în: „Jiul”, nr. 3, 15 iunie 1894, p. 16.
- ¹² **Nîcu, Steluța. Nuvele**, Tip. Miloșescu, Tîrgu-Jiu, 1889, 32+18 p. (BA. II. 119368).
- ¹³ **Umbre și lumini**, Tip. Miloșescu, Tîrgu-Jiu, 1896, 84 p. (BA.II.119395).
- ¹⁴ **Cartea săteanului**, Tip. Miloșescu, Tîrgu-Jiu, 1897, 154 p. (BA.I.119693).
- ¹⁵ **Suflete din popor**, Tip. Lumina, Tîrgu-Jiu, 1914.
- ¹⁶ **Hoțoaica**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, I, nr. 1, p. 20.
- ¹⁷ **Cu drag**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, XVI, nr. 3, martie 1914.
- ¹⁸ **Viteazul răsplătit**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, XVII, nr. 4, aprilie 1914.
- ¹⁹ **Patul ei**, poezie, și **Ce noroc!**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, III, nr. 2, septembrie 1800, p. 71.
- ²⁰ **Scrisoare**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, III, nr. 4, noiembrie 1900, p. 155.
- ²¹ **Sîngur**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, V, nr. 9—10, sept.—oct. 1903, p. 241.
- ²² **La Plevna**, poezie, în: „Lumina”, Tîrgu-Jiu, I, nr. 1, p. 23—25.
- ²³ **Rezervistul**, poezie, în: „Amicul poporului”, I, nr. 4, august 1898, p. 127.
- ²⁴ **De strajă**, poezie, în: „Amicul poporului”, III, nr. 6, 15 decembrie 1901.
- ²⁵ În vol. **Lumini și umbre**, 1896, p. 11.
- ²⁶ Vol. cit., p. 76—77.
- ²⁷ Vol. **Nîcu, Steluța. Nuvele**, Tîrgu-Jiu, 1889, 32+18 p. (BA.II.119368).
- ²⁸ Vol. **Cartea săteanului. Nuvele**, Tîrgu-Jiu, Tip. N.D. Miloșescu, 1897, 154 p. (BA.I.119693). Volumul cuprinde și poezii și este dedicat lui „Alexandru Ștefulescu, Iuliu Moisil și Rola Piekarschi”.
- ²⁹ Vol. **Suflet din popor**, Tîrgu-Jiu, Tip. „Lumina”, 1914, 86 p. (BA.I.37769).
- ³⁰ Iuliu Moisil, **Căpitanul Emanoil Părăeanu, poetul Gorjului...**, Craiova, 1929, 16 p. Extras din „Arhivele Olteniei”, 45—46, 1929 (BA.II.102507).
- ³¹ I. Mohor, **Aducerea osemintelor căpitanului Emanoil Părăeanu în Tîrgu-Jiu**, în: „Gorjanul”, Tîrgu-Jiu, IV, nr. 1—2, 1—8 ianuarie 1927, p. 5.
- ³² În vol. **Umbre și lumini**, Tîrgu-Jiu, 1896, p. 82.